

Valtion liikuntaneuvoston lausunto: Valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman arviointiohjelma

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/18780/2023

Liikenne- ja viestintäministeriö pyytää 15. lokakuuta 2023 mennessä lausuntoja valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman arviointiohjelmasta, johon on kuvattu suunnittelun lähtökohdat, valmisteluprosessi, vuorovaikutustavat eri toimijoiden kanssa ja arvioitavat vaikutukset.

Valtion liikuntaneuvoston vastaukset lausuntopyynnön kysymyksiin:

1. Onko valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman valmisteluun ja vuorovaikutuksen järjestämiseen näkemyksiä?

Valtion liikuntaneuvosto kiittää, että liikuntaneuvostolla on ollut mahdollisuus osallistua valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman ja sen arviointiohjelman valmisteluun lausunnon antajana. Jatkossakin olisi tärkeää, että liikennejärjestelmäsuunnitelmaa ja siihen liittyviä ohjelmia ja asiakirjoja valmisteltaessa kuultaisiin aktiivisen liikkumisen ja liikunnan asiantuntijoita, huomioitaisiin liikunnan näkökulma sekä tunnustetaan liikennejärjestelmän merkitys ja vaikutukset ihmisten aktiiviseen liikkumiseen ja liikuntaan.

2. Kohdistuuko voimassa olevan valtakunnalliseen liikennejärjestelmäsuunnitelman visioon tai tavoitteisiin muutostarpeita? Mikäli kyllä, millaisia muutostarpeita ja miksi? (Valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman arviointiohjelman sivut 10-11).

Voimassa olevan valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman visiossa vuonna 2050 kävelen ja pyöräillen tehdyt matkat ovat merkittävästi korvanneet henkilöautoilla tehtyjä matkoja erityisesti kaupunkiseuduilla, ja työmatkaliikkuminen tapahtuu kaupungeissa, työssäkäyntialueilla ja kaupunkiseutujen välillä pääasiassa kestäväillä kulkutavoilla. Yhdeksi suunnitelman kolmesta tavoitteesta on asetettu, että ihmisten mahdollisuudet valita kestävämpiä liikkumismuotoja paranevat - erityisesti kaupunkiseuduilla.

Valtion liikuntaneuvosto pitää hyvin tärkeänä, että valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman visiossa ja tavoitteissa nostetaan merkittävästi esille kävelyn ja pyöräilyn edistäminen huomioiden teknologinen murros, kuten sähköpyörät ja aktiivista liikkumista tukevat digitaaliset palvelut. Väestön liian vähäinen fyysinen aktiivisuus on yksi suomalaisen yhteiskunnan keskeisimmistä haasteista. Suomessa lapsista ja nuorista reilu kolmannes, työikäisestä väestöstä noin neljännes sekä ikäihmisistä vain noin 16 % liikkuu suositusten mukaisesti ja terveytensä kannalta riittävästi¹. Liikennejärjestelmällä, kuten kävely- ja pyöräteillä on ratkaiseva merkitys väestön fyysiselle aktiivisuudelle ja liikunnan harrastamiselle. Kävely- ja pyörätiet ovat yksi keskeisimpiä väestön fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan harrastamisen olosuhteita².

Valtion liikuntaneuvosto nostaa esille, että liikennejärjestelmäsuunnitelman visiossa ja tavoitteissa olisi tärkeä jatkossa tunnistaa liikennejärjestelmän merkitys väestön fyysiselle aktiivisuudelle ja liikunnan harrastamiselle sekä väestön vähäinen fyysinen aktiivisuus keskeisenä toimintaympäristön haasteena, johon liikennejärjestelmällä voidaan ja tulee vaikuttaa. Liikennejärjestelmäsuunnitelman tulisi perustua jatkossa myös aktiivisen liikkumisen ja liikunnan mahdollisuuksien lisäämiseen. Valtion liikuntaneuvosto esittää visioon lisäystä, että vuonna 2050 suomalainen liikennejärjestelmä on luonut hyvät edellytykset väestön fyysisesti aktiiviselle elämäntavalle.

Liikennejärjestelmäsuunnitelman visiossa ja tavoitteessa nostetaan esille kestävä liikunnan, kuten kävelyn ja pyöräilyn edistäminen erityisesti kaupunkiseuduilla. **Valtion liikuntaneuvosto nostaa esille, että yksi aktiivisen liikunnan ja liikunnan harrastamisen haasteista maaseudulla on laadukkaiden ja turvallisten kävely- ja pyöräteiden puuttuminen mahdollistamassa aktiivisen liikunnan esimerkiksi kouluun ja harrastuksiin.** Jatkossa voisi olla perusteltua pohtia kestävä liikunnan edistämisen tärkeyttä ja sen erityiskysymyksiä myös maaseudulla.

3. Onko suunnitelman vaikutusarviointiin ja SOVA-lain (8.4.2005/200 Laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista) mukaisen ympäristöarvioinnin valmisteluun näkemyksiä?

Arviointiohjelman mukaan valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman vaikutuksia **taloudelliseen kestävyyteen** arvioidaan muun muassa yhteiskuntataloudellisen tehokkuuden, julkistaloudellisten vaikutusten sekä laajempien taloudellisten vaikutusten osalta.

Valtion liikuntaneuvosto nostaa esiin, että taloudellisen kestävyden vaikutusten arvioinnissa ei huomioida liikennejärjestelmäsuunnitelman terveystaloudellisia vaikutuksia. Väestön liian vähäisen liikunnan yhteiskunnalliset kustannukset ovat vuositasolla arvioltaan vähintään yli kolme miljardia euroa³. Laadukas kävelyn ja pyöräliikenteen infrastruktuuri on useiden tutkimusten mukaan keskeisin tapa vaikuttaa kulkumuodon valintaan, kasvattaa kävelyn ja pyöräliikenteen määriä sekä samalla kustannustehokas keino edistää niin väestön fyysistä aktiivisuutta ja liikuntaa kuin samalla terveyttä. **Valtion liikuntaneuvosto esittää, että osana taloudellisen kestävyden vaikutusten arviointia huomioidaisiin myös laaja-alaisesti liikenteen terveystaloudelliset vaikutukset, niin terveyshyötyjä kuin terveysriskejä (esimerkiksi osana laajempien taloudellisten vaikutusten arviointia).**

Valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman vaikutuksia **ekologiseen kestävyyteen arvioidaan** muun muassa yhdyskuntarakenteen kestävyden osalta. Arviointisuunnitelman mukaan yhdyskuntarakenteen kestävyys sisältää muun muassa väestön ja asumisen, työpaikkojen, palvelujen ja vapaa-ajan alueiden sekä näitä yhdistävien liikenneväylien verkostojen sijoittumisen ja niiden keskinäisen suhteen. Kestävä yhdyskuntarakenne mahdollistaa kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen käytön arjen matkoilla.

Valtion liikuntaneuvosto pitää hyvin tärkeänä, että osana ekologisen kestävyden arviointia tarkastellaan yhdyskuntarakenteen kestävyttä, ja tässä arvioinnissa huomioidaan asumisen, työpaikkojen, palveluiden ja vapaa-ajan alueiden, kuten liikuntapaikkojen ja luontoliikuntaolosuhteiden saatavuus kestäville kulkumuodoilla.

Arviointiohjelman mukaan vaikutuksia **sosiaaliseen kestävyyteen** arvioidaan muun muassa liikunnan mahdollisuuksien sekä terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Liikunnan mahdollisuuksilla tarkoitetaan tässä yhteydessä liikennejärjestelmän kykyä varmistaa liikunnan edellytykset mahdollisimman samantarvoisesti riippumatta yksilöiden sosioekonomisesta taustasta, fyysisistä ominaisuuksista tai asuinpaikasta. Liikennejärjestelmäsuunnitelman toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan mahdollisuuksiin arvioidaan muun muassa liittyen kävelyn ja pyöräilyn kehitykseen, matkaketjujen toimivuuteen, liikennejärjestelmän käytettävyyteen ja esteettömyyteen sekä toimenpiteiden kohdentumiseen eri aluetyyppien väestöön.

Valtion liikuntaneuvosto pitää hyvin tärkeänä, että liikennejärjestelmäsuunnitelman toimenpiteitä arvioidaan yhdenvertaisten ja tasa-arvoisten liikunnan mahdollisuuksien näkökulmasta. Arvioitava teemana nousee esille muun muassa esteettömyys.

Valtion liikuntaneuvosto esittää, että arviointiin lisätään esteettömyyden lisäksi saavutettavuus, jolla viitataan usein muuhun kuin fyysiseen ympäristöön. Jotta liikkuminen mahdollistetaan aidosti kaikille, ei riitä pelkkä fyysisen ympäristön esteettömyys vaan tarvitaan myös esimerkiksi palveluiden, viestinnän ja verkkosivujen saavutettavuutta eli niiden soveltuvuutta kaikille. Esimerkiksi erilaisia digitaalisia liikennepalveluita kehitettäessä täytyy huolehtia saavutettavuuden toteutumisesta. Saavutettavuuden edistymistä olisi myös tärkeä arvioida osana liikennejärjestelmäsuunnitelman toteutumisen seuranta.

Lisäksi valtion liikuntaneuvosto esittää, että toimenpiteiden kohdentumista arvioidaan eri aluetyyppien väestön lisäksi eri väestöryhmiin. Näin voidaan tunnistaa liikennejärjestelmän kehittämistoimenpiteiden kohdentuminen esimerkiksi erilaisiin vähemmistöryhmiin, joiden liikkuminen tarvitsee erityistä tukea, mutta joiden erityistarpeet voivat jäädä toimenpiteissä huomioimatta.

Terveyden ja hyvinvoinnin osalta arviointiohjelmassa arvioidaan muun muassa aktiivisen liikkumisen kansanterveydellisiä hyötyjä. Liikennejärjestelmäsuunnitelman vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin arvioidaan esimerkiksi muutoksina liikkumiskäyttäytymisessä. Arvioinnissa myös tunnistetaan toimenpiteiden ristiriitaisia vaikutuksia eli samat toimenpiteet voivat muodostaa sekä positiivisia että negatiivisia terveys- ja hyvinvointivaikutuksia.

Valtion liikuntaneuvosto kiittää, että arviointiohjelmassa on nostettu esiin liikkumiskäyttäytymisen muutosten arviointi ja tunnistetaan toimenpiteiden ristiriitaiset vaikutukset. Arvioinnissa on tärkeä arvioida erilaisten toimenpiteiden vaikutukset ihmisten fyysiseen aktiivisuuteen ja liikkumiseen, olivat vaikutukset positiivisia, neutraaleja tai negatiivisia. Arviointityössä voi hyödyntää liikunta- ja liikkumisaikutusten arviointia (LIVA), josta on luettavissa lisätietoa osoitteessa: <https://www.liikuntaneuvosto.fi/liva/>.

Arviointiohjelman mukaan liikenne- ja viestintäministeriön tehtävänä on varmistaa, että valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma yhteen sovitetaan muihin valtakunnallisiin suunnitelmiin. Arviointiohjelmassa nostetaan esille muun muassa pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelma.

Valtion liikuntaneuvosto nostaa esille, että hallitusohjelmaan on kirjattu Suomi Liikkeelle -ohjelma. Kyseessä on liikunnallisen elämäntavan ja toimintakyvyn poikkihallinnollinen ohjelma, jolla toteutetaan hallituksen tavoitetta kääntää väestön liikkuminen kasvuun jokaisessa ikäryhmässä. Ohjelmaa toimeenpannaan laajassa yhteistyössä yhteiskunnan eri toimijoiden, kuten ministeriöiden, kesken. Suomi Liikkeelle -ohjelmaan on kirjattu toimenpiteiksi myös aktiivisen liikkumisen edistämisen toimenpiteitä, kuten kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelman päivittäminen, huomion kiinnittäminen turvallisiin koulureitteihin sekä kävelyn ja pyöräilyn edistäminen MAL-sopimusmenettelyssä

Timo Heinonen
puheenjohtaja
valtion liikuntaneuvosto

Minttu Korsberg
pääsihteeri
valtion liikuntaneuvosto

Valtion liikuntaneuvoston liikuntalaissa (390/2015) määriteltynä tehtävänä on käsitellä liikunnan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita ja erityisesti arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella, tehdä aloitteita ja esityksiä liikunnan kehittämiseksi sekä antaa lausuntoja toimialansa liikuntamäärärahojen käytöstä.

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens Idrottsråd

13.10.2023

Lähteet

¹ Leena Martin ym.: Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntatilanteet, liikkumisympäristöt ja liikkumisen seurantalaitteet. Teoksessa Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023. SEKÄ Pauliina Husu ym.: Liikuntaraportti. Suomalaisten mitattu liikkuminen, paikallaanolo ja fyysinen kunto 2018–2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:33. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

² Terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan olosuhderyhmä 2018.

³ Liikkumattomuuden kustannukset Suomessa. UKK-instituutin internetsivut, <https://ukkinstituutti.fi/liikkuminen/liikkumattomuuden-kustannukset/liikkumattomuuden-kustannukset-suomessa/>.